
Tanulmányok

Nők a parlamentben, 1990–2014

Koncz Katalin,
a Budapesti Corvinus Egyetem
egyetemi tanára
E-mail:
professor.katalin.koncz@gmail.com

A rendszerváltást követően Magyarországon és a térség országaiban erőteljesen csökkent a női képviselők jelenléte a parlamentekben. Hazánkban arányuk az elmúlt huszonöt évben 10 százalék körül ingadozott, ami európai és világviszonylatban egyaránt nagyon alacsony. A 2014. évi választás a rendszerváltást követő legkisebb női jelenléte eredményezte. Ez elsősorban a képviselők összlétszámának csökkenése miatt következett be, ugyanis a női képviselők számának esése létszamarányosan a férfiakénál kisebb volt, arányuk emelkedett. A nők parlamenti pozícióját a győztes pártok jelöltállítási gyakorlata és győzelmi aránya határozta meg. A pártok többsége a férfi jelöltek részesítette előnyben, nagyobb hányadukat indították egyéni választókerületekben és országos listán is, valamint a férfiak számára általában jobb helyezést biztosítottak a listákon. A női esélyegyenlőség érvényesítésében a pártstratégia formálásának van döntő szerepe. A pártok döntenek a jelöltek személyéről és helyezéséről, a pártok alakítják a parlamenti tematikát, és a női képviselőkre is a párthűség, az együttszavazás jellemző.

Tárgyszó:
Választási statisztika.
Nők.

Az esélyegyenlőség érvényesülése a nők és a férfiak társadalmi helyzetének egyik fontos dimenziója. Megteremtésében a politikai osztály játszik döntő szerepet, mivel kizárólag ez az osztály/réteg rendelkezik azokkal az eszközökkel (jogi szabályozás, intézményrendszer, pénzügyi feltételek), amelyek az esélyegyenlőség megvalósításához nélkülözhetetlenek. A 2014. évi választás után ismét aktuális a kérdés, miért olyan csekély Magyarországon a nők aránya a politikai hatalom csúcán? Vajon ennek az-e a következménye, hogy a nők érdekei nem érvényesülnek a döntéshozatali folyamatokban? Vajon a nőképviselek a nők érdekeit szem előtt tartva szavaznak, vagy a pártpreferenciáknak vetik alá magukat? (*Inter-Parliamentary Union* [1997b], [2008])

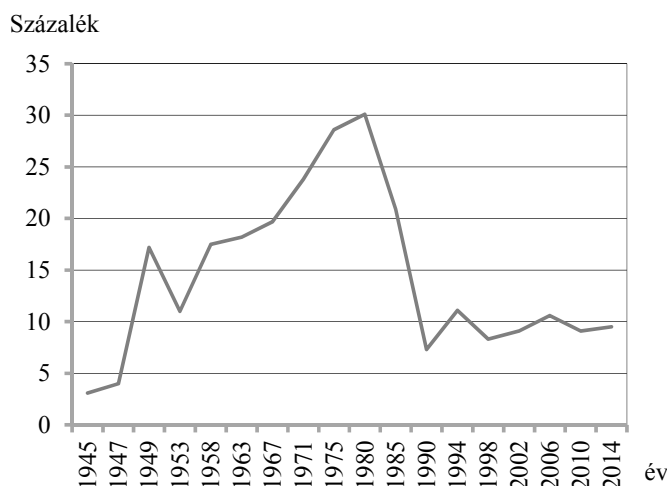
Ma már a kutatók és a széles közvélemény által is elfogadott vélekedés, hogy a demokrácia követelménye a különböző társadalmi csoportok, így a nők és a férfiak érdekeinek megjelenítése a politikai döntéshozatali folyamatokban, közvetlen módon és a képviselői demokrácia útján. A nemek szerint aránytalan politikai intézményrendszert a szakirodalom a „demokrácia deficitjeként” értékeli. A nők részvételének igénye vitathatatlan már csak számarányuk miatt is, a kérdés csupán az, hogy milyen mértékben, milyen módon, és milyen érdekeket képviseljenek.

A nemzetközi szakirodalom a nők parlamenti részvételét az esélyegyenlőség mércéjeként használja. A nők parlamenti aránya ugyanis magas korrelációt mutat más politikai intézmények vezetői pozícióival, tükrözi a pártok nőpolitikáját, a pártok és a választók esélyegyenlőség iránti elkötelezettségét és a nők politikai aktivitását.

1. Nemzetközi kitekintés

A nők Magyarországon általános és teljes körű választójogot 1945-ben kaptak. Ettől kezdve arányuk a parlamenti képviselők között 1980-ig folyamatosan nőtt, amikor a csaknem egyharmados részarányral, az éllovas skandináv államok hasonló mutatóival vetekedett. A nők arányának mérséklődése a parlamenti képviselők között már 1985-ben, a rendszerváltást megelőzően, a választási rendszer korszerűsítésével – a kettősjelölt-rendszer bevezetésével – megkezdődött. Ezt követően (a választói akarat érvényesülése nyomán) csökkent a nők aránya, de Magyarország e téren még így is a világ élvonalába tartozó országok között szerepelt.

1. ábra. A nők aránya az országgyűlési képviselők között, 1945–2014

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

Az 1. ábrán látható, hogy a rendszerváltozást követően erőteljesen csökkent a parlamenti képviselő nők száma és aránya. A jelenség sok hasonlóságot mutat a latin-amerikai országokban zajló „visszaférfiasodási” folyamattal (Craske [2003]). A szakirodalomból kölcsönvett kifejezéssel a magyar parlamentre „férfi klubként”, „öregfiúk hálózataként” leírható férfitolbbség jellemző (Inter-Parliamentary Union [2008]). A női képviselők hazai aránya szerint Magyarország helye kedvezőtlen a nemzetközi mezőnyben. A világ 189 országa között a 153. helyen állunk. Az előző választási eredménnyel a 157. helyet foglaltuk el.¹ Figyelemre méltó jelenség a nemzetközi mezőnyben, hogy a korábban listavezető skandináv államokban a nők parlamenti aránya stagnál, miközben számos fejlődő ország az élre tört. Jelenleg legmagasabb a nők aránya a ruandai parlamentben, az alsóházban majdnem kétharmad (63,8%), a felsőházban több mint egyharmad (38,5%). A sort Andorra és Kuba után Svédország követi (45%).

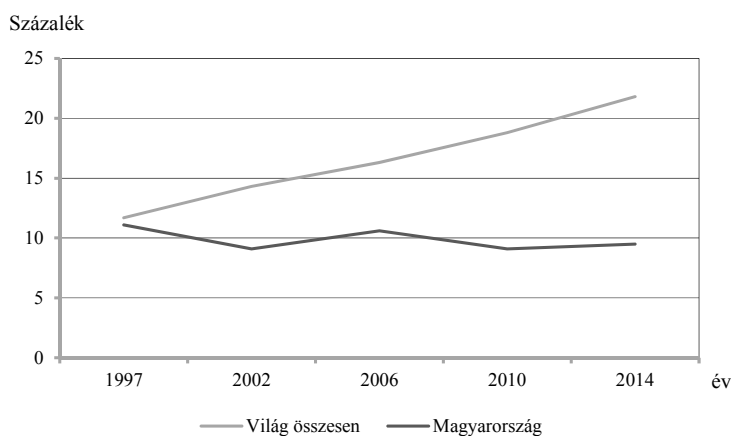
1997-től a nők aránya a világ országainak átlagában folyamatosan nőtt. (Lásd a 2. ábrát.) Magyarországon ezzel ellentétes tendencia érvényesült. A nők aránya a parlamentben 1990 és 2014 között – csekély ingadozással – 10 százalék alatt maradt, csak 1994-ben (11,1%) és 2006-ban (10,6%) haladta meg némileg ezt az értéket.

Kedvezőtlen a nők pozíciója a parlamentben még a világviszonylatban legalacsonyabb mutatóval rendelkező óceániai térséghez viszonyítva is. Az arab államok kö-

¹ 2010-ben 35 nő került be a parlamentbe (9,1%), majd Pelczné dr. Gáll Ildikó európai uniós képviselővé választását követően 8,8 százalék (34 nő).

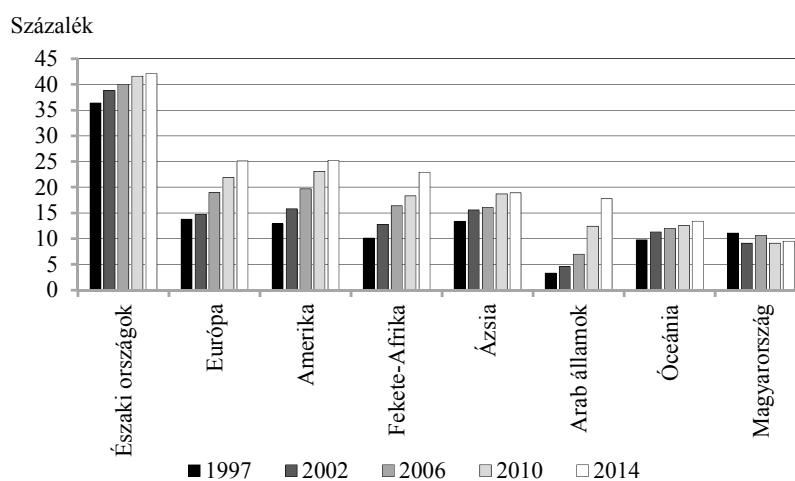
rében végbement rendkívül gyors nőiarány-növekedés következtében a régió felkerült az évtizedekig tartott utolsó helyről. Miközben 1997-hez képest a világ minden térségében emelkedett a nők aránya, Magyarországon csökkent. (Lásd a 3. ábrát.)

2. ábra. A nők aránya a parlamenti képviselők között a világ országainak átlagában és Magyarországon 1997 és 2014 között

Megjegyzés. Itt és a következő ábrában 1997 a nemzetközi felmérés első éve.
Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/world010114.htm>.

3. ábra. A nők aránya a parlamenti képviselők között a világ régióinak átlagában és Magyarországon 1997 és 2014 között

Megjegyzés. Európa az északi országokkal együtt.
Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/world010114.htm>.

A rendszerváltást követően a magyar parlamenti képviselők relatív pozíciója folyamatosan romlott az európai országok viszonylatában. Az első választáskor hat európai országban volt mérsékeltőbb a nők részvétele a parlamentekben, 2006-ban csak kettőben Málta (8,7%) és Ukrajna (8,0%), jelenleg Magyarország az utolsó helyen áll. Az Európai Unió tizenöt országának mindegyikében felülmúlja a nők parlamenti jelenléte a hazai mértéket. Legmagasabb a nők aránya Svédországban, ahol a képviselők majdnem fele (45,0%) nő. Hat másik országban is meghaladja a kritikus tömegként kezelt egyharmadot (Finnországban (42,5%), Belgiumban (41,4%), Spanyolországban (39,7%), Dániában (39,1%), Hollandiában (38,7%), Németországban (36,5%)). Ausztria éppen egyharmad aránnyal a határon szerepel. Az elmúlt négy évben Hollandia és Svédország kivételével a tizenötök Európájában emelkedett a nők aránya a parlamenti képviselők körében. (Lásd az 1. táblázatot.) A legjelentősebb növekedés Olaszországban (47%), Luxemburgban (42%) és Franciaországban (39%) következett be.

1. táblázat

A nők aránya a parlamentben az EU15-ben és Magyarországon 2010-ben és 2014-ben (százalék)

Ország	2010	2014	Ország	2010	2014
Svédország	46,4	45,0	Olaszország	21,3	31,4
Finnország	40,0	42,5	Portugália	27,4	31,3
Belgium	38,0	41,3	Luxemburg	20,0	28,3
Spanyolország	36,6	39,7	Franciaország	18,9	26,2
Dánia	38,0	39,1	Egyesült Királyság	19,5	22,6
Hollandia	42,0	38,7	Görögország	17,3	21,0
Németország	32,8	36,5	Írország	13,9	15,7
Ausztria	27,9	33,3	Magyarország	9,1	9,5

Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310110.htm>.

A női képviselők hazai aránya nem csak a fejlett európai országokéhoz képest alacsony. Nem tart lépést a kelet-európai és a harmadik világ országaival sem. Magyarország lemaradása a régióban 2002-ben kezdődött. 1999-ben még csak néhány olyan ország volt a térségben, amelyben a nők parlamenten belüli aránya meghaladta a magyarországit. 2002-től kezdve – Ukrajna kivételével – már minden rendszerváltó országban erősebb a nők képviselete a törvényhozás intézményében. Napjainkra pedig az utolsó helyre szorultunk ezeknek az országokban a körében is. Legmagasabb a nők aránya a macedón parlamentben, egyharmad feletti Szerbiában, és pontosan egyharmad Szlovéniában. (Lásd a 2. táblázatot.)

2. táblázat

*A nők aránya a parlamentben a közép- és kelet-európai országokban és Magyarországon
2010-ben és 2014-ben
(százalék)*

Ország	2010	2014	Ország	2010	2014
Macedónia	32,5	34,1	Albánia	16,4	20,0
Szerbia	21,6	33,6	Csehország	15,5	19,5
Szlovénia	14,4	33,3	Észtország	22,8	19,0
Lettország	22,0	25,0	Moldovai Köztársaság	23,8	18,8
Bulgária	20,8	24,6	Szlovákia	18,0	18,7
Lengyelország	20,0	24,3	Orosz Föderáció	14,0	13,6
Litvánia	19,1	24,1	Románia	11,4	13,5
Horvátország	23,5	23,8	Ukrajna	8,0	9,7
Bosznia-Hercegovina	19,0	21,4	<i>Magyarország</i>	<i>9,1</i>	<i>9,5</i>

Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310110.htm>.

2010 és 2014 között az országok többségében javult a nők pozíciója a parlamentben a közép- és kelet-európai országokban is. Látványos volt a bővülés Szlovéniában, ahol több mint kétszeresére emelkedett a nők aránya. Ugyancsak figyelemre méltó Szerbiában a nők térnyerése (másfélszeresre). Három országban csökkent az arányuk: Észtországban, a Moldovai Köztársaságban és az Orosz Föderációban. (Lásd a 2. táblázatot.)

A nők részvételét a politikai döntéshozatalban és ennek legfontosabb intézményében, a parlamentben, több tényező határozza meg. Már a jelöltnek választható nők köre is szűkebb a férfiakénál. A pártok, jelöltállításai stratégiájuknak és gyakorlatuknak megfelelően kisebb arányban indítanak nőket. A választók kisebb arányban választanak nőket. A nők kisebb arányban hajlandók képviselői funkciót vállalni, mint a férfiak. A végeredmény hátterében társadalmi és intézményi tényezők, valamint egyéni motívumok munkálnak. Az Interparlamentáris Unió felmérésében a megkérdezett politikusok véleménye szerint a nemek szerint kiegyensúlyozottabb parlament megteremtésében meghatározó szerepet játszik a politikai pártok támogatása, a nemek esélyegyenlőségével foglalkozó bizottságok megerősítése, a pártok feletti parlamenti nőcsoport működése, „nőbarát” parlamenti játékszabályok kialakítása,² kutatások a nők és férfiak szükségleteiről, a nők és férfiak közötti partnerség kialakítása, a nemi szerepekről alkotott

² A felmérésben résztvevők fele (a nők több mint fele, a férfiak 40 százaléka) nyilatkozott úgy, hogy családi feladatai ellátását korlátozza a parlamenti munkarend. Több mint kétharmaduk szerint az ülések időpontjának kialakításában családi elfoglaltságukra nincsenek tekintettel, és ebben az utóbbi évtizedben nem történt változás.

kulturális felfogás alakítása és az előítéletek leküzdése (*Inter-Parliamentary Union* [2008]). Magyarországon mindezek megoldásra váró feladatok.

2. A parlamenti előszoba: női képviselőjelöltek

A 2014-es választás törvényi szabályozása szerint a választás egyfordulós volt, megszűnt a területi lista, csak egyéni jelöltekre és országos listára lehetett szavazni. A törvény ösztönözte az új pártok megalakulását, melyek jó részét elemzők vagy az ellenfelek „kamupártoknak”, „bizniszpártoknak” neveztek a kampányban. 2014-ben a 94 bejelentkezett pártból csak 16 volt már 2010-ben is jelen a politikai arénában. Vannak pártok, amelyek más néven alakultak újjá bevallottan vagy nem vállalva a folytonosságot. 2014-ben a nagy pártalapítási hullámban többen véreztek el a Nemzeti Választási Bizottság kontrollján, mint az előző periódusban. A 94 pártból 84 indulhatott. 2010-ben 45 szervezet jelentkezett be a Nemzeti Választási Bizottsághoz, és csak egyet utasítottak el.

3. táblázat

A nyilvántartásba vett női képviselőjelöltek arányának alakulása 1990 és 2014 között (százalék)

Választás éve	Nők aránya	Nők arányának változása	
		Index: előző év = 100,0	Index:1990. év = 100,0
1990	8,5	100,0	–
1994	10,0	117,6	117,6
1998	14,2	142,0	167,1
2002	17,8	125,4	209,4
2006	16,7	93,8	196,5
2010	18,3	109,6	230,6
2014	24,9*	136,1	292,9

* Nemzetiségi listával együtt 25,5 százalék.

Forrás: Saját számítás a <http://valasztas.hu/> alapján.

A nők növekvő érdeklődését és lehetőségeit a mandátumokért folyó harcban jelzi, hogy az elmúlt negyedszázad alatt megháromszorozódott az arányuk a jelöltek között. A legerőteljesebb előrelépés 1998-ban és 2014-ben következett be: a megelőző választási évhez képest jelentősen (42,0, illetve 36,1 százalékkal) emelkedett a nője-

löltek aránya. Csak 2006-ban torpant meg a teljes időszakra jellemző lineáris trend. Minden eddigi választásnál nagyobb volt a jelölési arányuk 2014-ben, a képviselőjelöltek negyede volt nő. (Lásd a 3. táblázatot.) Ebben legfőképpen a Seres Mária Szövetségei (SMS) nevű párt játszott döntő szerepet, köreikben az átlagosnál lényegesen magasabb volt a nőjelöltek aránya (46,7%). A nőjelöltek egytizedét (11,1 százalékat) ez a párt adta.

2.1. Nők az egyéni választókerületekben

2014-ben 59 párt állított egyéni jelöltet, kilenc³ párt közösen. Négy párt/pártszövetség minden választókerületben indított jelöltet,⁴ a többi párt kisebb-nagyobb arányban. Az újonnan alakult pártok többségében a bejelentett egyéni jelöltek nagy hányadát, átlagosan több mint egyharmadát (37,2%) a Nemzeti Választási Bizottság elutasította.

A nők aránya az egyéni jelöltek között 26,1 százalék, lényegesen magasabb volt, mint 2010-ben (10,6%). Ennek oka főként az, hogy sokkal több párt indult 2014-ben, és az új kis pártok nagyobb arányban indítottak nőket az egyéni választókerületekben. Ez összhangban van azzal a nemzetközi tapasztalattal, miszerint az újonnan alakult pártok és a kisebb pártok nagyobb arányban szerepeltetnek nőket, mert merítési bázisuk szűkebb, mint a nagyobb pártoké, akik az ismert személyeket már lefoglalták. Itt is érvényre jut a pályák nemek szerinti elkülönülésének általános gyakorlata, miszerint a nők előtt a kisebb presztízsű pozíciók nyílnak meg tömegesen (Koncz [2008]).

A nők aránya jelentősen szóródik pártok szerint (0 és 100 százalék között). Eltekintve az 1-2 főt indító pártoktól, ahol előfordult, hogy az egyetlen jelölt nő volt, legmagasabb a nők aránya a Szövetségben Együtt Magyarorszáért (SZEM-Nőpártban), ahol az 5 jelölt mindegyike nő. Ugyancsak kiemelkedő a női jelenlét a Rend, Szabadság, Jólét Pártban (66,7%). A jelöltek több mint fele nő további három pártban. 40-50 százalék közötti nőarányral 9 párt rendelkezik. (Lásd a 4. táblázatot.) Közülük öt állított országos listát.⁵ Legalacsonyabb a nők aránya az egyéni jelöltek között a Fidesz-KDNP pártszövetségben (5,7%). Tíz párt egyéni képviselőjelöltjei között nincs nő.

³ Fidesz – Magyar Polgári Szövetség-Kereszténydemokrata Néppárt (Fidesz-KDNP), KISGAZDAPÁRT-Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP), Kormányváltó Szövetség néven: Magyar Szocialista Párt (MSZP)-Együtt a Korszakváltó Pártja (Együtt)-Demokratikus Koalíció (DK)-Párbeszéd Magyarorszáért (PM)- Magyar Liberális Párt (MLP).

⁴ Fidesz-KDNP, Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Jobbik), Kormányváltó Szövetség, Lehet Más a Politika (LMP).

⁵ Együtt 2014 Párt (Együtt 2014), Összefogás Párt (ÖP), Sportos és Egészséges Magyarorszáért (SEM), SMS, Zöldek Pártja (Zöldek).

4. táblázat

*Negyven százalék feletti női arány az egyes pártok egyéni jelöltjei között 2014-ben
(százalék)*

Párt	Nők aránya	Párt	Nők aránya
SZEM-NŐPÁRT	100,0	SMS	44,8
Rend, Szabadság	66,7	Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP)	42,9
Keresztény Magyarok Szövetsége (KMSZ)	63,6	Európai Roma Keresztények Jobblétéért Demokratikus Párt (EU. ROM)	42,1
Magyar Demokratikus Unió (MDU)	58,8	Együtt 2014	41,2
Tiszta Energiával Magyarorszáért Párt (TEMPO)	58,3	Magyar Republikánus Politikai Párt (MRPP)	41,2
Zöldek	48,5	ÖP	40,7
SEM	46,2	Szabad Választók Pártja (SZAVA)	40,0

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

5. táblázat

*A női egyéni képviselőjelöltek megoszlása a 10 és afeletti számú
női jelölttel rendelkező pártok szerint 2014-ben*

Párt	Nők aránya (százalék)	Párt	Nők aránya (százalék)
SMS	7,7	Zöldek	4,1
ÖP	6,2	Új Magyarország Párt (ÚMP)	3,8
SEM	6,2	Együtt 2014	3,6
LMP	5,9	Jólét és Szabadság Demokrata Közösség (JESZ)	3,3
A Haza Nem Eladó Mozgalom Párt (A haza nem eladó)	5,4	Magyar Cselekvő Párt (MACSEP)	3,1
Szociáldemokraták Magyar Polgári Pártja (Szociáldemokraták)	5,1	Új Dimenzió Párt (ÚDP)	2,8
MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	4,6	MDU	2,6
Közösség a Társadalmi Igazságos- ságért Néppárt (KTI)	4,1	<i>Összesen</i>	<i>68,5</i>

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A nők aránya mellett létszámuk nagysága érdemel figyelmet. Az egyéni jelöltek több mint kétharmadát 15 párt indította 10 fő feletti női létszámmal. Az 5 százalékot

meghaladó női részarányral rendelkező hat párt osztozik az egyéni női indulók egyharmadán. (Lásd az 5. táblázatot.)

Az országos listát állító pártok körében az egyéni nőjelöltek aránya 48,5 (Zöldek) és 5,7 (Fidesz-KDNP) százalék között szóródik. Öt pártban haladja meg a 40 százalékot.

6. táblázat

Egyéni női jelöltek az országos listát állító pártokban 2014-ben

Párt	Nők aránya (százalék)	Párt	Nők aránya (százalék)
Zöldek	48,5	Független Kisgazdapárt	21,9
SEM	46,2	LMP	21,7
SMS	44,8	Magyar Munkáspárt (Munkáspárt)	18,2
Együtt 2014	41,2	MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	17,0
ÖP	40,7	JESZ	16,0
A haza nem eladó	31,8	Magyarországi Cigánypárt (MCP)	14,8
ÚMP	30,0	Jobbik	7,5
KTI	28,1	Fidesz-KDNP	5,7
Szociáldemokraták	24,4	<i>Összesen</i>	<i>26,1</i>
ÚDP	22,4		

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A közvélemény-kutatók szerint is esélyesnek vélt győztes négy párt/pártszövetség minden választókerületben indított egyéni jelöltet. Körükben az LMP-ben a legmagasabb a nők aránya, a Fidesz-KDNP-ben a legalacsonyabb. 2010-hez képest a Jobbik kivételével emelkedett a nőjelöltek aránya, a Kormányváltó Szövetségben több mint kétszeresére az MSZP-hez viszonyítva.

2.2. Női jelöltek az országos listákon

A 2014-es választáskor érvényes törvényi szabályozás szerint a választás egyfordulós volt, az egyéni választókerületek mellett csak országos listát állítottak a pártok. A töredék szavazatok az országos listán jelentek meg. Országos listát pártok és az országos nemzetiségi önkormányzatok (nemzetiségi lista) állíthattak (pártlista). Országos pártlistára azok a pártok szereztek jogot, amelyeknek – legalább 9 megyében és Budapesten – legalább 27 egyéni választókerületben volt jelöltjük. Közös jelöltek közös pártlistán indultak. Nemzetiségi lista állításához a regisztrált nemzetiségi vá-

lasztópolgárok, azaz akiket az országgyűlési választási névjegyzékben 2014. február 17-én nemzetiségiként regisztráltak, 1 százalékanak ajánlása volt szükséges (maximum 1500 ajánlás). A nemzetiségi listán legalább 3 jelöltet kellett szerepeltetni. Az a párt került be a parlamentbe, amelyik – a korábbiakhoz hasonlóan – elérte az 5, közös pártlista esetén a 10, kettőnél több pártot tartalmazó közös pártlista esetén pedig a 15 százalékot.

2014-ben, a jelölés lezárását követően, 18 pártlistát és 13 nemzetiségi listát vett nyilvántartásba a Nemzeti Választási Bizottság. A pártok összesen 383 nőt jelöltek az országos listáikon. 2010-hez képest javult a jelölt nők aránya: 2014-ben a jelöltek csaknem egynegyede (23,9%) volt nő az országos listákon, míg 2010-ben 21,2 százalék. Az előző választáshoz képest jelentősen emelkedett a női jelöltek aránya az országos listán a Fidesz-KDNP soraiban, némileg a Jobbikban. Csökkent az LMP és az MSZP körében.

7. táblázat

*A női jelöltek aránya az országos listákon 2010-ben és 2014-ben
(a 2010-ben országos listát állító pártokban)*

Párt	Női jelöltek aránya (százalék)	
	2010	2014
Civil mozgalom	41,2	–
Fidesz-KDNP együtt	11,5	18,6
Ezen belül:		
Fidesz		19,6
KDNP		10,3
Jobbik	8,6	9,9
Kormányváltó Szövetség együtt		21,7
Ezen belül:		
DK		25,0
Együtt		23,8
MLP		20,0
MSZP	21,8	20,3
PM		30,0
LMP	34,0	24,2
MDF	11,8	–
Pártlistán indulók összesen	21,2	23,9

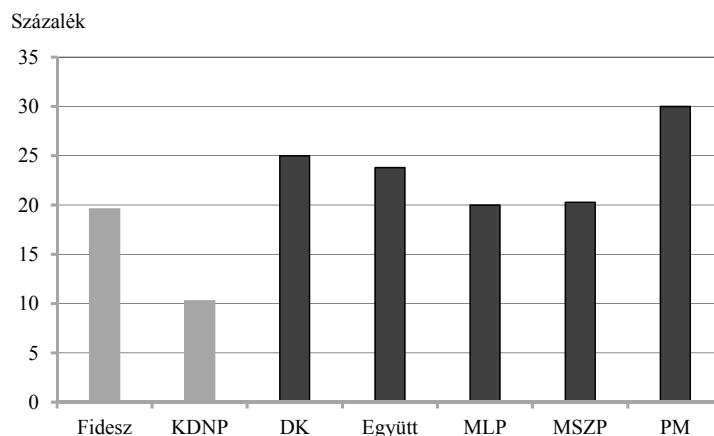
Megjegyzés. 2010-ben: az országos listát állító pártok. 2014-ben: a győztes pártok/pártszövetségek.

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A nők jelölési aránya az országos listákon 9,9 százalék (Jobbik) és 47,9 százalék (SMS) között szóródik pártok szerint. (Lásd a 8. táblázatot.) 40 százalékot meghaladja a SEM és a Zöldek soraiban. A győztes négy párt/pártszövetség közül az LMP-ben a legmagasabb a nőjelöltek aránya. A nemzetiség szervezetek nőket csaknem fele arányban (42,7%) jelöltek.

A Fidesz-KDNP pártszövetségben (szürke színű) a Fidesz által indított nők aránya lényegesen magasabb, mint a KDNP jelöltjei között. A Kormányváltó Szövetségben (fekete színű) belül a PM indította a legnagyobb arányban a nőket.

4. ábra. A női jelöltek aránya a két pártszövetség pártjaiban 2014-ben

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A parlamentbe kerülés esélyét nem csupán, sőt nem elsősorban a női jelöltek aránya, hanem a listahelyezés és annak összetétele,⁶ valamint a párt győzelmi esélye és annak mértéke határozza meg. A 18 országos lista közül hármat vezet nő.⁷ A lista első három helyének valamelyikére nyolc párt jelölt nőt. Az összes nőjelölt megoszlása tekintetében alig van különbség az első és harmadik harmad közötti arányok tekintetében, a jelöltek egyharmad körüli aránya jelenik meg a lista első (31,6%) és harmadik (35,0%) harmadában, csakúgy, mint a másodikban (33,4%).

A listahelyezési arányok tekintetében is nagy a szóródás a pártok között. (Lásd a 8. táblázatot.) Eltekintve az 1-2 női jelöltet tartalmazó listáktól, csak két párt indította a nőknek majdnem felét az első harmadban (az LMP 46,9 százalékukat, és a Mun-

⁶ A többes jelöltek aránya és azok győzelmi esélye. Amennyiben ugyanis a jelölteket egyéni körzetekben és az országos lista első helyein is szerepeltetik a pártok, és a jelöltek győznek az egyéni körzetekben, akkor a listán hátrébb szereplők is mandátumot nyerhetnek. Ezt igazolja a Fidesz-KDNP jelöltállítási stratégiája.

⁷ Seres Mária (Seres Mária Szövetségesei – SMS); Pásztori Patrícia (Sportos és Egészséges Magyarorszáért Párt – SEM), dr. Szili Katalin (Közösség a Társadalmi Igazságosságért Néppárt – KTI).

káspárt 45,5 százalékukat). Bár az LMP-ben és a Munkáspártban a női jelöltek aránya csak egyötöd körüli, a kedvező listahelyezés a párt parlamentbe kerülése esetén a nők számára mandátumot eredményezhet, jó aránnyal. Ezt az LMP választási eredménye igazolta is, az öt képviselő közül kettő nő.

8. táblázat

*A nők aránya és helyezése a pártok országos listáján 2014-ben
(százalék)*

Párt	A nők aránya	A jelöltek	
		első	utolsó
		harmada	
SMS	47,9	35,7	28,6
SEM	44,4	12,5	25,0
Zöldek	42,9	22,2	11,1
ÚDP	39,1	27,7	38,9
Összefogás	33,8	37,5	29,2
A haza nem eladó	33,7	29,4	32,4
Együtt 2014	29,4	40,0	40,0
LMP	24,2	46,9	18,8
MCP	24,0	33,3	50,0
Szociáldemokraták	23,5	35,0	30,0
KTI	23,4	27,3	54,5
MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	21,7	30,2	39,5
Munkáspárt	19,6	45,5	27,3
Független Kisgazdapárt	18,8	0,0	66,7
Fidesz-KDNP	18,6	21,2	40,4
JESZ	18,2	35,0	50,0
ÚMP	10,5	50,0	0,0
Jobbik	9,9	30,0	45,0
Összesen	23,9	31,6	35,0

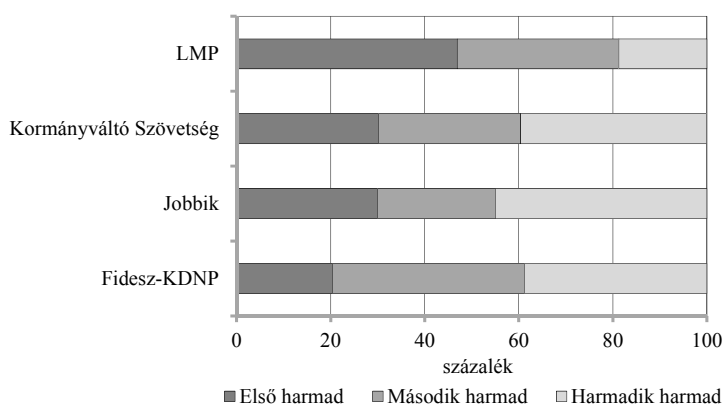
Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

Az SMS és az LMP alkalmazta azt a nemzetközileg ismert gyakorlatot, miszerint a pártlistákon váltakozva szerepelnek a nők és a férfiak. Így a nők számára nagyobb az esély a mandátumszerzésre. Az SMS az 1–47., majd a 70–86. helyen következetesen váltakozva szerepeltette a nő- és férfigjelölteket. Az LMP listáján a 77. jelöltig minden harmadik jelölt volt nő.

Több párt az esélytelen utolsó harmadban jelölte a nőknek csaknem vagy több, mint a felét, a legnagyobb arányban a Független Kisgazda – Földmunkás és Polgári Párt (66,7%) és a KTI (54,5%). Hiába volt magas a SEM-ben (44,4%) és a Zöldek Pártjában (42,9%) a nők aránya, ha többségüket a kedvezőtlen helyen jelölték. A pártlista első harmadában csak a női jelöltek egytizede, egyötöde jelent meg. A választásjogi törvényre és a közvélemény-kutatók felméréseire alapozva vélelmezhető volt, hogy a kisebb és/vagy újonnan alakult pártok nem kerülnek be a parlamentbe.

A győztes pártok közül az LMP szerepeltette a nőket legnagyobb arányban az első harmadban (46,9%), a legkisebb arányban a Fidesz-KDNP (21,2%). A bekerülési esélyek azonban nagymértékben függenek attól, hogy a párt mandátumot nyer-e, és milyen arányban. Elsőprő győzelem és jelentős mértékű töredékszavazatokkal a középmezőnyből is nagy eséllyel válhatnak képviselővé, mint azt a Fidesz-KDNP példája is igazolja. (Lásd az 5. ábrát.)

5. ábra. A női jelöltek megoszlása az országos listán helyezés szerint a minden választókerületben jelöltet indító négy pártban

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A nemzetiségi listákon a jelöltek száma alacsony, négy listán 3 fő, további öt listán 5-7 jelölt indult. A nők aránya a nemzetiségi listán lényegesen magasabb (42,7%), mint a pártlistákon. Három lista élén áll nő.⁸ A lista első három helyének valamelyikére kilenc nemzetiségi szervezet jelölt nőt. Összességében a nők nagyobb hányadát jelölték az utolsó harmadban (43,9%), mint az elsőben (29,2%). Legmagasabb a nők aránya az Ukrán Országos Önkormányzat 10 fős jelöltjei között (80,0%), és a 24 fős Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (54,2%) körében.

⁸ Giricz Vera (Országos Ruszin Önkormányzat), dr. Csúcs László Györgyné (Országos Lengyel Önkormányzat), Kissné Köles Erika (Országos Szlovén Önkormányzat).

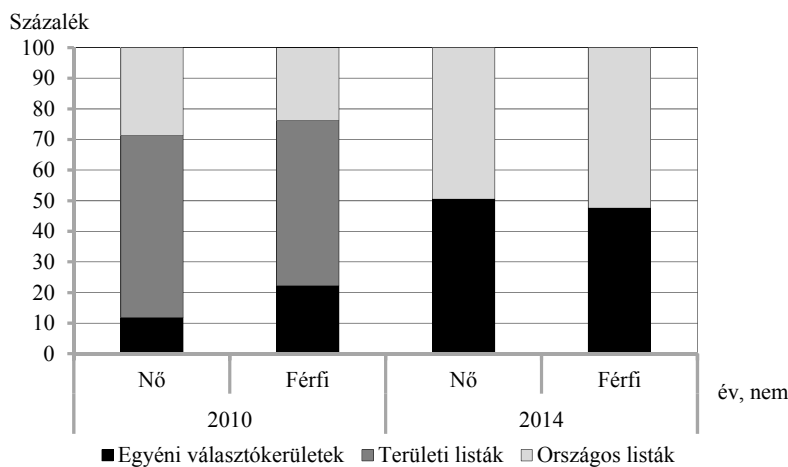
2.3. A női jelöltek a parlamentbe kerülés módjai szerint

A 2014. évi választás törvényi szabályozása szerint megszűntek a területi listák. A nők aránya 2010-hez képest mind az egyéni választókerületekben, mind az országos listán emelkedett. (Lásd a 9. táblázatot.)

A választójogi törvény módosítása nyomán lényegesen megváltozott a képviselőjelöltek megoszlása a bekerülési csatornák szerint. Korábban mindvégig jellemző volt, hogy a nőket listán – főként területi listán – indították lényegesen nagyobb arányban a pártok. Míg 2010-ben a női jelöltek több mint a fele területi listáról pályázott a pozícióra, 2014-ben csaknem fele-fele arányban osztoztak az egyéni jelöltek (49,5%) és a listás jelöltek (50,5%). (Lásd a 6. ábrát.)

A képviselőjelöltek megoszlása 2010-ben (és azt megelőzően) lényegesen különbözött nemek szerint. A nőket kisebb arányban jelölték az egyéni választókerületekben, és nagyobb arányban a területi és országos listán, mint a férfiakat. 2014-ben a nőjelöltek többségben voltak az egyéni választókerületekben (50,5%), a férfiak pedig az országos listán (52,4%). (Lásd a 6. ábrát.)

6. ábra. A képviselőjelöltek megoszlása bekerülési módok és nemek szerint 2010-ben és 2014-ben

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

2010-ig a nők aránya a jelöltek között az egyéni választókerületekben volt a legkisebb. A pártok a választói preferenciákat szem előtt tartva az egyéni választókerületekben indították a legkevesebb nőt, és ez az arány folyamatosan csökkent 2010-ig. 2002-höz képest változást jelent, hogy akkor a területi listákon volt a legmagasabb a nők aránya, 2006-ra az országos és a területi listán a női jelenlét kiegyenlített. A

2014-es választás során megváltoztak a nőjelöltek jellemzői: összességében az egyéni választókerületekben magasabb volt az arányuk, mint az országos listákon. (Lásd a 9. táblázatot.) Ennek oka, hogy a kisebb és újonnan alakult pártoknak nem sikerült országos listát állítani, nagyszámú nőjelöltjeiket az egyéni választókerületekben indították.

9. táblázat

*A női jelöltek aránya bekerülési módok szerint 2002 és 2014 között
(százalék)*

A bekerülés módja	A nők aránya			
	2002.	2006.	2010.	2014.
	évben			
Egyéni választókerület (az országos listát állító pártokban)	13,6	10,6	10,6	26,1
Területi lista (az országos listát állító pártokban)	17,9	15,5	19,7	Nincs
Országos lista	16,1	15,5	21,2	23,9
Összes jelölt	17,8	16,7	18,1	24,9

Forrás: Saját számítás *Koncz* [2006] és a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

10. táblázat

*A női jelöltek aránya a parlamentbe bekerült pártok és bekerülés módja szerint 2010-ben és 2014-ben
(százalék)*

Parlamenti párt	Egyéni képviselőjelöltek		Területi	Országos		Együtt	
			listán szereplő képviselőjelöltek				
	2010.	2014.	2010.	2010.	2014.	2010.	2014.
évben							
Fidesz-KDNP	5,1	5,7	10,1	11,5	18,6	9,3	15,1
Jobbik	8,0	7,5	12,9	8,6	9,9	10,9	9,1
LMP	19,6	21,7	30,4	34,0	24,2	29,4	23,1
MSZP*	8,0	17,0	24,6	21,8	21,7	20,3	20,1
Összesen	10,6	26,1	19,7	21,2	23,9	18,3	24,9

* 2014-ben Kormányváltó Szövetség.

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

2014-ben is az egyéni választókerületekben volt alacsonyabb a nők aránya a parlamentbe kerülés szempontjából jó eséllyel induló pártokban. Legkisebb a Fidesz-KDNP (5,7%) és a Jobbik (7,5%) soraiban. (Lásd a 10. táblázatot.)

A jelenlegi és a megelőző választás során a győztes pártok jelöltállítási gyakorlata sokban megegyezett. 2010-ben is a Fidesz-KDNP egyéni képviselőjelöltjei között a legkisebb a nők aránya, és legnagyobb az LMP-ben. A Jobbik és az MSZP a területi listán indította legnagyobb arányban a nőket, a Fidesz-KDNP és az LMP az országos listákon. 2014-ben a Jobbik kivételével emelkedett a nők aránya az egyéni választókerületekben, a Kormányváltó Szövetség köreiből több mint kétszeresére. Az országos listán jelentősen nőtt a nők aránya a Fidesz-KDNP-ben, és lényegesen csökkent az LMP-ben. (Lásd a 10. táblázatot.)

A pártok jelöltállítási stratégiájának négy metszete rajzolódik ki egyértelműen:

- jóllehet emelkedett a nők aránya a jelöltek között, a pártok többsége a férfi jelölteket preferálta, a jelöltek több mint háromnegyede férfi;
- a jelöltek nagy hányadát indították 2010-ig mindhárom, 2014-től mindkét bekerülési csatornán: az egyéni választókerületekben és listán. A többes jelölés inkább volt jellemző a férfiakra, mint a nőkre;
- jelentős változás következett be a 2014-es választás során. Míg korábban a pártok nőjelöltjeiket elsősorban listákon indították, az ez évi választás alkalmával fele-fele arányban egyéni jelöltként és listán. Ebben a kisebb és/vagy újonnan alakult pártok jelöltállítási gyakorlata jutott kifejezésre. Az esélyes Fidesz-KDNP-re ez a stratégia nem volt jellemző, a győzelem reményével az egyéni választókerületekben elsősorban férfiakat indítottak;
- A pártok – néhány kivételtől eltekintve – a férfiak számára általában jobb helyezést biztosítottak pártlistáikon. Frontembereiket pedig – akik között kevés nő van – biztos befutó helyen indították.

3. A nők parlamentbe kerülésének esélye és parlamenten belüli aránya 1990 és 2014 között⁹

A rendszerváltást követő ciklusokban a nők aránya a képviselők körében 7,3 és 11,1 százalék között mozgott. A ciklusok között megnyilvánuló ingadozások egyér-

⁹ A parlamenti képviselőkre vonatkozó adatok mindig a választás évére érvényesek.

telmően a hatalomra került pártok politikai irányvonala szerint alakulnak. A baloldali pártok nálunk és a világon mindenütt nagyobb esélyt adnak a nők számára a politikai döntéshozatali folyamatokban. Az MSZP hatalom idején magasabb volt a nők aránya (9,1-11,1%), mint a Fidesz-KDNP időszakban (8,3-9,5%).

A férfiak megválasztási esélye a mandátumot nyert pártok körében az LMP kivételével a nőkéénél jobb. (Lásd a 11. táblázatot.) A Fidesz-KDNP színeiben az egyéni választási körzetben indított férfi jelöltek 92 százalékát választották meg, a kevés számú nőjelölt kétharmadát. A férfiak jobb esélye miatt indít a párt főként férfiakat az egyéni körzetekben, bár az esetek többségében a választók a pártokra és nem jelöltekre szavaznak. Az országos listán a nemek szerinti különbségek kisebbek. Az új választási törvény mellett a nők parlamentbe kerülési esélye a területi listák eltörlésével a korábbiaknál rosszabb, mivel az előző választás során a nők mandátumszerzési esélyei jobbak voltak a férfiakénál.¹⁰

11. táblázat

A megválasztási arányok alakulása nemek, pártok és bekerülési módok szerint 2014-ben (százalék)

Párt	Egyéni választókerület		Országos lista		Együtt	
	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi
Fidesz-KDNP	66,7	92,0	9,6	14,1	15,5	37,9
Jobbik	0,0	0,0	10,0	11,5	7,1	7,5
Kormányváltó összefogás	0,0	11,4	14,0	14,2	9,8	13,2
LMP	0,0	0,0	6,3	3,0	3,6	1,6
Összesen	7,3	27,6	10,2	11,7	9,4	17,4

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

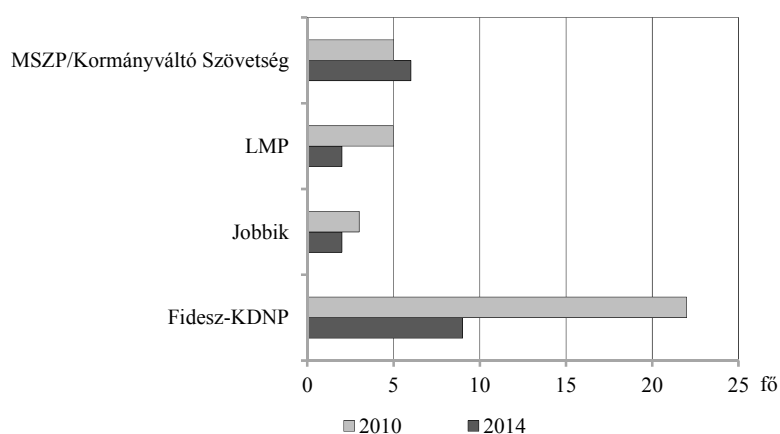
3.1. A női képviselők pozíciója a parlamenti pártokban

A 2014. évi választás során a parlamenti képviselők száma 386-ról 199-re csökkent. A képviselők számának mérséklése már korábban is többször napirendre került, döntés azonban csak 2012-ben (*Magyar Közlöny* [2011]) történt. Az új választás törvény alapvető változásokat eredményezett a képviselők számában és összetételében, ezért a korábbi periódusokkal való összehasonlításban erre tekintettel kell lenni.

¹⁰ 2010-ben a női képviselőjelöltek 24,4 százaléka, a férfiak 18,3 százaléka került be a parlamentbe területi listáról.

A képviselők számának csökkentésével a mandátumot nyert nők száma kisebb mértékben esett (46%), mint a férfiaké (49%). A nők száma és aránya a pártok szerint különböző. 2010-ben a választási összképnek megfelelően a legtöbb nő a Fidesz-KDNP színeiben jutott mandátumhoz (21 fő). Azonos volt a nők száma az LMP-ben és az MSZP-ben (5-5 fő), a Jobbikból 3 nő került be a Parlamentbe. 2014-ben csökkent a nők száma 19-re. A legtöbb nő a Fidesz-KDNP színeiben nyert mandátumot (9 fő), a Kormányváltó Szövetség 6 nőt, az LMP és Jobbik 2-2 nőt juttatott pozícióba. Egyéni jelöltként mandátumot csak a Fidesz-KDNP képviselőjében nyert nő (4 fő).¹¹ A Jobbik női képviselői mindkét parlamenti ciklusban, az LMP nőtagjai és a Kormányváltó Szövetségbeliek 2014-ben csak országos listáról nyertek mandátumot. (Lásd a 7. ábrát.) Összességében a nők aránya emelkedett (9,5%) 2010-hez képest (9,1%).

7. ábra. A parlamenti képviselőnők száma pártok szerint 2010-ben és 2014-ben

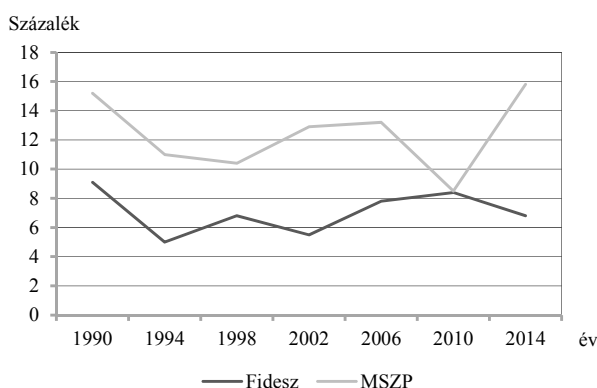
Forrás: Saját számítás a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A parlamenti képviselők pártok szerinti összlétszámától függően a női jelenlét különböző arányokban jelenik meg. Mindkét periódusban az LMP-ben a legmagasabb a női arány – ami azonban kis létszámban (2014-ben két fő) jelenik meg. A Fidesz-KDNP pártszövetség kivételével mindegyik pártban/pártszövetségben emelkedett a nőképviselek aránya, jelentős mértékben – majdnem kétszeresére – a Kormányváltó Szövetség soraiban 2014-ben, az MSZP-hez viszonyítva. Ez megegyezik a nemzetközi tendenciával, miszerint a baloldali pártokban a nők nagyobb lehetőségeket kapnak a politikai döntéshozatali folyamatokban.

¹¹ Dr. Bene Ildikó, Czunyné dr. Bertalan Judit, Csöbör Katalin, Dunai Mónika.

A rendszerváltástól napjainkig csak a Fidesz és az MSZP volt folyamatosan jelen a parlamentben, így hosszú távú tendencia csupán esetükben fogalmazható meg. Mindkét pártban hullámzóan alakult a nők aránya. A legnagyobb ingadozás az MSZP soraiban következett be a vizsgált periódus alatt. A kezdeti értékről (15,2 százalékról) ennek valamivel több, mint a felére (8,5 százalékra) esett vissza a nők aránya 2010-ben, amiről 2014-re a Kormányváltó Szövetség 15,8 százalékot ért el. A Fidesz a rendszerváltást követő első választási eredményt (9,1%) napjainkig nem érte el, de a hullámzás amplitúdója kisebb volt. (Lásd a 8. ábrát.) 2010-ben a kétharmados győzelem idején sem emelkedett lényegesen a nők aránya. Az MSZP kormány tevékenységének kedvezőtlen megítélése, az MSZP presztízsének csökkenése, megújulásának elmaradása a Fidesz-KDNP színeiben induló politikusok számára nyitott tág teret a politikai hatalom legfelső köreiben. A keletkezett vákuumba a férfiak hatoltak be nagy számban a nőknél jobb pozícióik és kapcsolati tőkéjükre alapozva. Ismert, elismert nők köréből nem volt elegendő merítési lehetőség, vagy jelölési szándék. A nők aránya 2014-re 1,6 százalékponttal csökkent, 2010-hez képest, 1990-hez viszonyítva 2,3 százalékponttal.

8. ábra. A nők arányának alakulása a parlamentben folyamatosan jelenlévő pártok (Fidesz* és MSZP**) soraiban 1990 és 2014 között

* 2006-tól Fidesz-KDNP.

** 2014-ben Kormányváltó Szövetség.

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

3.2. A női képviselők a parlamentbe kerülés módja szerint

A 2010-es választásig a 386 országgyűlési mandátumból 176-ot egyéni választókerületekben, 152-t területi listákon lehetett megszerezni, 58-at pedig az országos lis-

táról. A 2014-es választásra érvényes törvény szerint 106 képviselő egyéni választókerületekből, 93 országos listáról juthat be a parlamentbe.

A nők nemzetközi összehasonlítás szerinti csekély arányában a pártok jelöltállítási gyakorlata jut kifejezésre. A nők aránya mindvégig magasabb volt a pártlistákról bekerült képviselők között, mint a választók által közvetlenül megválasztott képviselők között. (Lásd a 9. ábrát.) A parlamentbe került pártok körében ugyanis az egyéni választókerületekben a nőjelöltek aránya kisebb, mint a listákon. A rendszerváltást követő hosszú távú tendencia tanúsága szerint, a nagy kilengéseket követően, 2014-re kis eltérésekkel a rendszerváltást követő első parlament nőarányai térnek vissza. Az egyéni választókerületekben 1 százalékponttal, az országos listákról 1,1 százalékponttal nagyobb a nők aránya a parlamenti képviselők között, mint 1990-ben. A 2010-ig érvényes területi listán 2 százalékponttal haladta meg a női jelenlét a kezdeti szintet.

A korábbi hazai tendenciáknak megfelelően a nők aránya az egyéni választókerületekből bekerült képviselők között a legalacsonyabb, és a legmagasabb az országos listáról bejutottak körében. (Lásd a 12. táblázatot.) Egyéni körzetből az esélyes pártok színeiben nyertek mandátumot, 2014-ben, csakúgy mint 2010-ben a Fidesz-KDNP színeiben volt sikeres nő. A kétfordulós 2010-es választáskor szerényebb mértékben jutottak mandátumhoz a nők az első fordulóban, többségük (7 fő) a második fordulóban nyert. 2014-ben visszaesett a mandátumot nyert nők aránya. A választás egyfordulós, az egyéni választókerületekben négy nő jutott be a parlamentbe a Fidesz-KDNP képviseletében.

12. táblázat

Nők aránya a parlamenti pártok körében bekerülési módok szerint 2010-ben és 2014-ben
(százalék)

Párt	Egyéni választókerületből		Tertületi	Országos		Együtt	
			listáról				
	2010	2014	2010	2010	2014	2010	2014
Fidesz -KDNP	5,9	4,2	12,8	33,3	13,5	8,4	6,8
Jobbik	0,0	0,0	0,0	14,3	8,7	6,4	8,7
LMP	0,0	0,0	20,0	36,4	40,0	31,3	40,0
MSZP*	0,0	0,0	7,1	10,3	21,4	8,5	15,8
Összes képviselő	5,1	3,8	9,6	17,2	16,1	9,1	9,5
Összes képviselő 2006-ban	8,5		13,0	9,4		10,6	

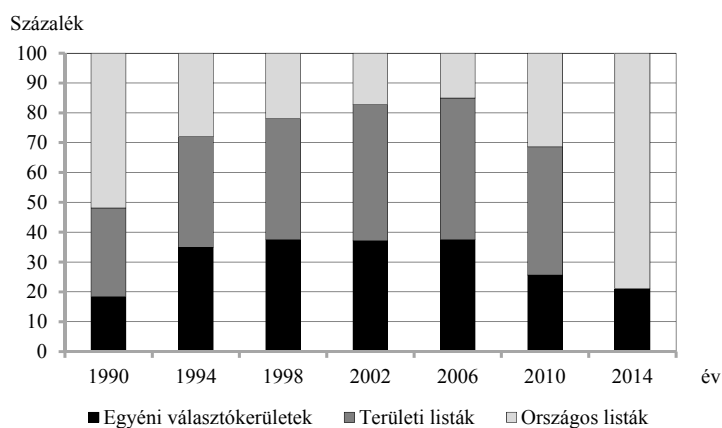
* 2014-ben Kormányváltó Szövetség.

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

Az egyéni választókerületi esélyek és a területi listáról történő bekerülés esélye mindvégig együtt mozog. Jobboldali győzelem esetén mindkét formában visszaesik a nők aránya, a baloldali siker a nők arányának növekedését eredményezi. 1994 és 2010 kivételével az országos listákról bekerült nők esélyére az egyéni és a területi csatornákra jellemző tendenciával ellentétes mozgások jellemzők: országos listáról 1998-ig csökkenő, majd ezt követően növekvő (2010-ben kiugró mértékű) arányban nyertek mandátumot a nők. A 2010-es választási eredmények alapvetően különböztek a 2006-ig érvényes tendenciától. Lényegesen emelkedett az országos listáról bekerült nők aránya, és csökkent az egyéni választókerületekből, valamint a területi listáról mandátumot nyert nők aránya. (Lásd a 10. ábrát.) Ez a jelenség a Fidesz nagyarányú győzelmének eredménye, esetükben az egyéni választókerületekben indított nők aránya elenyésző volt, női jelöltjeik többségét az országos listán indították, ahol a nagymértékű győzelem nyomán a kevésbé esélyes helyekről is be lehetett kerülni. 2014-ben mind az egyéni választókerületekből, mind a listákról bekerült képviselők között csökkent a nők aránya.

A női képviselők bekerülési módok szerinti megoszlása az előzőeknél plasztikusabban jellemzi a rendszerváltást követő években zajló változásokat a női képviselők mandátumszerzési jellegzetességeiben. A 2010-es Fidesz-KDNP győzelemig a női képviselők csökkenő arányban kerültek be országos listáról, és növekvő arányban az egyéni választókerületekből. 2010-től a tendencia ezzel ellentétes. (Lásd a 9. ábrát.)

9. ábra. Képviselőnők megoszlása bekerülési módok szerint 1990 és 2014 között

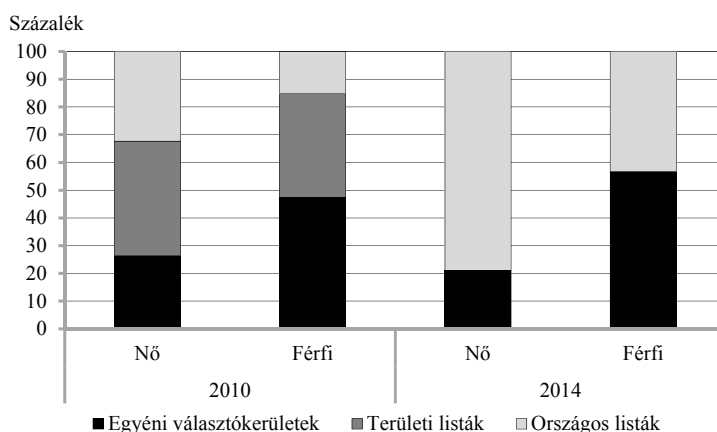

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A bekerülési módok szerint is különbözik a nők és a férfiak mandátumszerzése. 2010-ben a férfiaknak csaknem fele az egyéni választókerületekben szerzett mandá-

tumot, több mint egyharmada területi listáról. A nők majdnem fele területi listáról, egyharmada országos listáról jutott be a parlamentbe, és csupán egynegyede egyéni választókerületből. 2014-ben a nők egyötöde, a férfiak több mint a fele egyéni képviselőként került be a parlamentbe. A nők közel négyötöde, a férfiak alig fele országos listáról nyert mandátumot (Lásd a 10. ábrát.)

10. ábra. A parlamenti képviselők megoszlása nemek és bekerülési módok szerint 2010-ben és 2014-ben

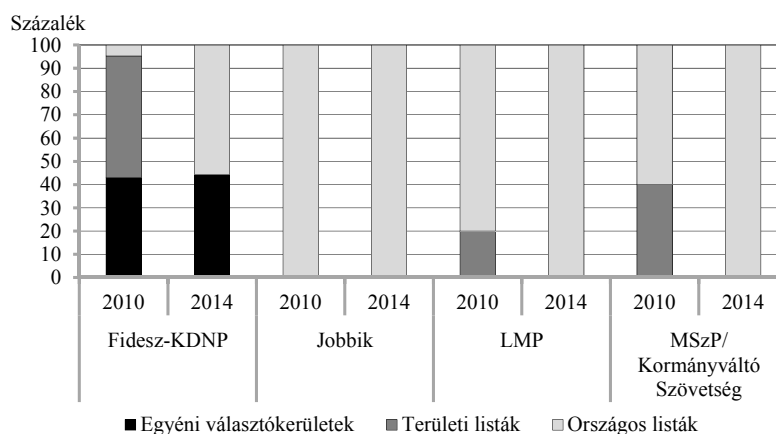
Forrás: Saját számítás a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A nők parlamentbe jutásának bekerülési módok szerinti stratégiája pártonként különböző. Minden pártban magasabb a nők aránya a pártlistákról bekerültek, mint a választók által közvetlenül megválasztott képviselők között. (Lásd a 12. táblázatot.) A Magyar Demokrata Fórum (MDF) fokozatos leépülésével párhuzamosan csak az országos lista volt nyerő a nők, majd 2006-ban az egyetlen nő parlamentbe kerülésében. A Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) mindvégig listáról juttatta be női képviselőit. 2010-ben sem az MDF, sem az SZDSZ nem nyert mandátumot. 2010-ben két új párt jelent meg, közülük az LMP nagyobb esélyt kínált a nők számára, mint a Jobbik. A Jobbik női képviselői csak országos listáról, a KDNP női képviselői csak területi listáról jutottak mandátumhoz. Az LMP és az MSZP mindkét listáról esélyt adott a nők számára. Egyedül a Fidesz-KDNP színeiben került be mindhárom, 2014-ben mindkét bekerülési csatornán nő a parlamentbe. (Lásd a 11. ábrát.)

A 2014-es választási eredményre a rendszerváltást követő legkisebb női jelenlét (19 fő) jellemző. Ez a képviselők összlétszámának csökkenése miatt következett be. A nők számának létszamarányos csökkenése a férfiakénál kisebb volt, arányuk a parlamentben emelkedett. A választójogi törvény változása nyomán átalakult a képviselők bekerülési csatornák szerinti összetétele. A 2010-es Fidesz-KDNP-győzelemig a női képviselők

selők csökkenő arányban kerültek be országos listáról, és növekvő arányban az egyéni választókerületekből. 2010-től a tendencia ezzel ellentétes, csökkent az egyéni választókerületből és emelkedett a listáról érkező nők aránya. 2014-ben a nők egyötöde, a férfiak több mint a fele egyéni képviselőként került a parlamentbe. A nők négyötöde, a férfiak alig fele országos listáról nyert mandátumot.

11. ábra. A parlamenti képviselők megoszlása bekerülési módok és pártok szerint 2010-ben és 2014-ben

Forrás: Saját számítás a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A kedvező feltételeket kínáló politikai pozíciók korlátozottan állnak rendelkezésre, és erőteljes verseny folyik a birtoklásukért. Ebben a versenyben a nők a férfiaknál kisebb számban indulnak – és még ritkábban győznek. Alapvető kérdés, hogy a képesség, a készség, az akarat vagy a feltételek hiánya hozza-e létre a versenybeli különbségeket a nemek között? A nők nemzetközi tekintetben alacsony parlamenti arányában a győztes pártok jelöltállításának és győzelmi arányának volt meghatározó szerepe. A nők megválasztási esélye az egyéni választókerületekben a férfiaknál rosszabb. Ez azonban nem mond semmit a végeredményről, mert a választók elsősorban pártokra szavaznak, és nem a jelöltekre. Egyéni választókerületből csak a Fidesz-KDNP-pártszövetségből kerültek be nők, amely pártszövetségben volt a legalacsonyabb a nők jelenléte a jelöltek között. Bár emelkedett a nőjelöltek aránya az országos listán a győztes párt soraiban, de itt volt a legrosszabb a nők helyezése. Az első harminc jelölt között egy nő volt.¹² Frontembereik foglalják el az esélyes pozíciókat, akik között a férfiak vannak túlsúlyban, hogy az egyéni választókerületi vereség esetén is biztos bejutók legyenek.

¹² Dr. Mátrai Márta Mária.

A nők hatalombeli részvételének látszatra feltérképezett területén kérdések sora megválaszolatlan. Hacsak nem a formális válaszra vagyunk kíváncsiak. Kik kívánnak több női politikust a hatalomba? Vajon az egész magyar társadalom vagy a nőtársadalom egésze kiállt több női politikusért? Netán csupán egy szűk értelmiségi réteg? Ha sokak kívánsága, akkor miért nem realizálódik a vágy? Ha csak keveseké, akkor mi haszna van a nőket nagyobb arányban követelő írások, konferenciák sokaságának, női esélyegyenlőséget forszírozó kutatásoknak, európai uniós és ENSZ-bürokráciának? És ha hatalomba kerülnek a nők, kinek jó? A nőknek, a társadalomnak? Változik-e bármi ebben a súlyos társadalmi kérdésekkel küszködő közép-európai térségben? Milyen feltevések mellett vállalják a női érdekek képviselését a női politikusok, és vajon csak ők vállalják-e vagy ők sem? Kiknek az érdekét jelenítik meg, és kiknek az érdekét kellene megjeleníteniük?¹³ Kik azok a nők, akik a politikai hatalomra aspirálnak? Milyen kompetenciákkal rendelkeznek, és mennyiben különböznek férfi társaiktól? És a különbségek hasznosak-e a női érdekek képviselésében? Egyáltalán vannak-e önállósult és nagy tömegeket megragadó női érdekek? Milyen társadalmi és egyéni következményekkel jár a tradicionális szerepfelosztás lazítása, netán felszámolása? Vajon ez kiknek az érdeke, és milyen célt szolgál? Mennyire és hogyan gátolják a humánus szempontú kívánalmakat a piaci/munkaerőpiaci mechanizmusok? És ha gátolják, miként lehet és célszerű beavatkozni, kinek és milyen szinten? A kérdéseket lehet sorolni, választ csak a jelenlegi mainstream logikától elszakadva lehet/ne megválaszolni tudományos kutatások talaján. Amire sem szándék, sem anyagi forrás nincs.

Sok ezer oldal szakirodalom tanulmányozásából számomra az a következtetés adódik, hogy vagy meg sem fogalmazódnak lényeges kérdések, vagy felszínes, sommás válaszok születnek. Ki-ki érdeke, értékválasztása, pártelkötelezettsége talaján érvel. Mindenre és az ellenkezőjére felsorakoztathatók szakírók és mozgalmi képviselők. A női érdek képviselése nem az esélyegyenlőség (a megközelítőleg azonos hatalmi részvétel) meglétének, vagy hiányának múlik.

A női érdek érvényesítése nem azonos az esélyegyenlőség követelményével. Kérdés, hogy milyen női érdek érvényesítése a kívánatos, és kinek/kiknek az érdeke? A nők társadalma ugyanis nem homogén, hanem számtalan dimenzió mentén struktúrált, az egyes nőrétegek érdekei jelentősen különböznek egymástól. A magasan képzett nők például inkább vállalnak sorsközösséget a hasonlóan képzett férfiakkal, semmint a perifériára sodródott nőtársaikkal. Kérdés, hogy megfogalmazható-e olyan közös érdek, amely köré a nők egységesen felsorakozhatnak?

Megválaszolandó kérdés továbbá, hogy ki képviselje a megfogalmazható női érdekeket? Az érintettség jogán maguk a nők? Hazai és nemzetközi tapasztalatok szerint, attól, hogy a nők bekerülnek a hatalmi pozíciókba, még nem biztosított, hogy

¹³ Sokak körében váltott ki megrökönyödést *Szabó Timea* (Együtt-PM) törvényjavaslata, aki anaként azt javasolta, hogy felére csökkentés azoknak a nőknek a büntetési tételét, akik gyermeküket a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után megölik.

női érdekeket képviselnek. Miközben a huszadik század több nagy formátumú női politikust termelt ki,¹⁴ többségük egyáltalán nem a nődimenzióban ragadta meg a tennivalóit. Ahhoz, hogy első számú vezetők lehessenek, az ország sorskérdései, pártjuk politikája határozta meg prioritásaikat, melyek között az elkülönült, önállósult nőkérdés ritkán szerepelt. Szakirodalmi forrás szerint a nők nem saját nemük képviselőjeként vannak jelen a hatalomban, sőt magukat sem nőként jelenítik meg (Nash [2003]). A hazai nőképviselek többsége is ekként nyilatkozik.

A politikus nők szerepvállalása kapcsán gyakran felmerülő kérdés, hogy vajon különbözik-e és miben a nők és férfiak értékrendje, látásmódja, aminek érvényesülése közelebb visz a valóság megismeréséhez, a társadalom hatékonyabb és humánusabb működtetéséhez? A mindennapokban tapasztaljuk, és számtalan felmérés igazolja, hogy nők és férfiak értékrendje, felfogása különbözik. Vizsgálatok szerint a nők érzékenyebbek az embereket közvetlenül érintő szociális kérdésekre, melyeket nagyobb létszám és érdekérvényesítő erő mellett nyíltan tudnak és mernek vállalni. Hazai és nemzetközi tapasztalatok azonban azt igazolják, hogy ezek a kérdések csak akkor kerülhetnek be a parlamenti diskurzusba, ha azt a pártjuk felkarolja. A pártok nőképviseleire is az együttszavazás jellemző.¹⁵ Ebből a nézőpontból tehát nem a női jelenlét, hanem a pártok nő- és szociális kérdések iránti elkötelezettsége a meghatározó. Az első lépés tehát nem a nők parlamenti jelenlétének forszírozása (akár kvóták bevezetésével), hanem a pártok arculatának humanizálása. Kérdés, hogy ez lehetséges-e és hogyan, valamint a nők miként tudnak ebben hatékonyan közreműködni? Egyáltalán mi a hatalomba került nők érdeke? Tudjuk, hogy ugyanaz, mint a férfiaké: a hatalom megszerzése és megtartása. Nem a hatalom humanizálása.

Hazai és nemzetközi terepen egyaránt tapasztalhatjuk, hogy a nők növekvő parlamenti részvétele mellett még nem biztosított a női érdekek artikulálása, és csak csekély női hatásról lehet számot adni a világ sok országában a politikai döntéshozatali szférákban. Az országok többségében a nők térnyerése ellenére a parlamenti tematika nélküli a nők helyzetét érintő alapvető kérdések megvitatását, a nemek közötti egyenjogúság ritkán szerepel a napirendben. A pártok kevésbé törődnek a női érdekek képviseletével, a parlamentek többségében a felmérés szerint nem érvényesül a „gender mainstreaming”, azaz, hogy minden döntésnél mérlegeljék a döntések nemekre gyakorolt hatását (*Inter-Parliamentary Union* [2008]). Szakirodalmi és némozgalmi megközelítések szerint a nők csekély befolyása kis létszámukkal magyarázható. Nemzetközi tapasztalatok szerint a „kritikus szint” (egyharmad körüli érték)

¹⁴ Margaret Thatcher (Egyesült Királyság) Kim Campbell (Kanada), Edith Cresson (Franciaország), Mary Robinson (Írország) Golda Meir (Izrael), Tansu Ciller (Törökország), Indira Gandhi (India), Benazir Bhutto (Pakisztán), Corazon Aquino (Fülöp-szigetek) Eva Duarte Peron (Argentína), Winnie Madikizela-Mandela (Dél-Afrika), Gro Harlem Brundtland (Norvégia), Vigdis Finnbogadottir (Izland) Részletesebben lásd Christensen, M. K. I.: *Worldwide Guide to Women in Leadership*. <http://www.guide2womenleaders.com>.

¹⁵ Mindenütt a világon a kormányon levő pártok parlamenti nőképviselei is megszavazzák a más nemzetek ellen indított háborúkat, minek nyomán nők és gyerekek tömegei halnak meg.

hozza létre azt a támogató közeget, amiben a nők vállalják a női érdekek képviseletét, érezhetően alakítják, befolyásolják a törvényhozó szervezet kultúráját, tematikáját, a közvélemény felfogását.

Ha ez így van, akkor a nők esélyegyenlőségének megteremtése, a számarányuknak megfelelő hatalombeli képviselet előrelépést jelenthet a női érdekek képviseletében. Korlátozza azonban a tömegek mozgósító erejét, hogy a nemek esélyegyenlőségének kérdése a nemzetközi szervezetek és a nőmozgalmak tevékenységében öncélként jelenik meg. Ezért nem vezet sehová, és ezért csekély a női (és férfi) szolidaritás. Tapasztalatok szerint a tömegek megmozdítása alapvető társadalmi célok, a tömegek mindennapjait érintő problémák megfogalmazásával eredményes. Kérdés, hogy mi az alapvető társadalmi cél, amely a társadalom tagjainak érdekeivel találkozik? Ami mögé nők és férfiak tömegei felsorakoznak, felsorakoztathatók. Történelmi tapasztalatok és -tragédiák fényében a hosszú távú társadalmi cél a népesség egészséges fizikai, szellemi és lelki állapotának fenntartása és fejlesztése lehet. Ebben a társadalmi erőterben a család szerepe meghatározó, amely a népesség újratermelésének/bővítésének alapzata, s amely a felnövekvő generációk fizikai, szellemi és lelki állapotának minőségéért felel. Esélyegyenlőség nem egymás ellen, hanem egymásért és a jövő generációkért. Tudatában kell lennünk annak, hogy a jelenlegi társadalmi környezet, a piacgazdaság, nem a humánus értékek köré szerveződik. Társadalmi konfliktusaink forrása rendszerjellegű: a humánus elvárások és a piaci/munkaerőpiaci mechanizmusok ütközésének eredménye. A jövő fontos kérdése, hogy sikerül-e a konfliktust feloldani, milyen mértékben és milyen módon.

Irodalom

- CRASKE, N. [2003]: „Visszaférfiasodás” és a neoliberais állam Latin-Amerikában. In: *Randall, V. – Waylen, G. (szerk.): Társadalmi nem, politika és állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok.* Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest. 142–169. old.
- INTER-PARLIAMENTARY UNION [2008]: *Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliaments.* Series Reports and Documents. No. 54. Geneva.
- KONCZ K. [2006]: *Nők a politikai hatalomban. Számvetés a rendszerváltástól napjainkig.* Magyar Női Karrierfejlesztési Szövetség. Budapest.
- LOVENDUSKI, J. – NORRIS, P. [1993]: *Gender and Party Politics.* Sage Publications. London.
- MAGYAR KÖZLÖNY [2011]: *2011. évi CCIII. törvény Az országgyűlési képviselők választásáról.* 165. sz. 41095–41181. old.
- NASH, K. [2003]: Túl a liberalizmuson? Feminista demokraciaelemletek. In: *Randall, V. – Waylen, G. (szerk.): Társadalmi nem, politika és állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok.* Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest. 70–86. old.
- PALASIK M. (szerk.) [2007]: *A nő és a politikum. A nők politikai szerepvállalása Magyarországon.* Napvilág Kiadó. Budapest.
- RANDALL, V. – WAYLEN, G. (szerk.) [2003]: *Társadalmi nem, politika és állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok.* Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest.

Summary

Since the political transformation, the presence of female MPs has fallen drastically in the parliaments both in Hungary and in other countries of the region. Their proportion was/is always about 10 percent in Hungary, which is an extremely low figure compared with other (European) countries. The 2014 parliamentary election has resulted in the lowest number of female MPs since the political transformation. This was due to the decrease of the representatives' total number, however, the fall in the number of female MPs was smaller than that of male parliamentarians, so the proportion of women rose. The nomination practice and victory proportion of the leader parties have defined women's parliamentary position. The majority of parties preferred man candidates, their bigger proportion was nominated in individual constituencies and on the national list, and they got generally better places on the lists, too. Party politics has a decisive role in promoting gender equality. The parties decide on the candidates and their places on the lists as well as on the questions getting to the agenda, and women also vote along party-line.